

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

7/3, 292-301

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 19.07.2026

Makale Kabul Tarihi: 25.08.2026

Uygur, E. (2026). Yaşanmış bir coğrafyanın şiiri: İbrahim Terzioğlu'nun Türk Dünyası şiirlerinde coğrafya, bellek ve dil. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 7(3), 292-301. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.1237>

YAŞANMIŞ BİR COĞRAFYANIN ŞİİRİ: İBRAHİM TERZİOĞLU'NUN TÜRK DÜNYASI ŞİİRLERİNDE COĞRAFYA, BELLEK VE DİL

Dr. Elif UYGUR

Bağımsız Araştırmacı elif.edbyt@gmail.com ORCID

Öz

Türk şiiri, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan köklü bir geleneğin ürünüdür. Bu gelenek içinde Türk dünyası coğrafyası; yalnızca coğrafi bir mekân olarak değil, ortak bir tarih, ortak bir kültür ve ortak bir kimlik bilincinin şiirsel dile taşındığı anlam evreni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki siyasi sınırların getirdiği kültürel kopmalar, bu köklü şiir geleneğinin sürekliliğini tarihsel süreç içinde kesintiye uğratmıştır. İbrahim Terzioğlu, bu kopuşa şiiriyle karşı duran; Türk dünyasını yalnızca şiirsel bir hayal nesnesi olarak değil, yaşanmış, içselleştirilmiş ve soydan gelen bir aidiyet duygusuyla kaleme alan özgün şairlerden biridir.

Bu çalışma, İbrahim Terzioğlu'nun yedi şiir kitabında yer alan Türk dünyası temalı şiirlerini tematik bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Şiirlerde belirgin biçimde öne çıkan coğrafi imgelem, tarihsel bellek ve medeniyet bilinci, kültürel süreklilik ve semboller sistemi ile dil birliği ve Türk dünyası özlemi temaları; şiirlerden alınan doğrudan örneklerle ele alınmakta ve Terzioğlu'nun Türk dünyası tasavvurunun poetik yansımaları ortaya konulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İbrahim Terzioğlu, Türk dünyası şiiri, Yeni Türk Edebiyatı, kültürel bellek, tematik inceleme.

POETRY OF A LIVED GEOGRAPHY: GEOGRAPHY, MEMORY, AND LANGUAGE IN İBRAHİM TERZİOĞLU'S TURKIC WORLD POEMS

Abstract

Turkish poetry is a product of a deep-rooted tradition stretching from Central Asia to Anatolia. Within this tradition, the geography of the Turkic world appears not merely as a physical space but as a universe of meaning in which a shared history, culture, and sense of identity are carried into poetic language. However, the cultural ruptures brought about by political borders have at times disrupted the continuity of this tradition. İbrahim Terzioğlu is one of the distinctive poets who responds to this rupture through his poetry, approaching the Turkic world not as an imagined ideal but as a lived, internalized, and inherited sense of belonging.

This study aims to examine the Turkic world-themed poems in Terzioğlu's seven poetry collections through a thematic approach. The themes of geographical imagination, historical memory and civilizational consciousness, cultural continuity and symbolic systems, and linguistic unity and longing for the Turkic world, which emerge prominently in his poems, are analyzed through direct examples, revealing the poetic reflections of Terzioğlu's vision of the Turkic world.

Keywords: İbrahim Terzioğlu, Turkic world poetry, New Turkish Literature, cultural memory, thematic analysis.

Ø. Giriş

Türk şiirinin tarihi, aynı zamanda Türk dilinin ve Türk milletinin tarihidir. Orta Asya bozkırlarından başlayan bu köklü süreçte dil ve şiir birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturmuş; Türk milletinin yerleştiği her coğrafyada en güçlü anlam ve kimlik taşıyıcısı olmuştur. M. Orhan Okay'ın "Şiirini kaybeden, dilini; dilini kaybeden millet varlığını kaybediyor demektir." ifadesi, yalnızca bir edebî gözlem olmanın ötesinde, Türk dünyası şiirinin neden bağımsız bir araştırma nesnesi olarak ele alınması gerektiğini de meşrulaştıran bir çerçeve sunmaktadır (Okay, 2003, s. 10).

Türk dünyası kavramı, coğrafi ve siyasi sınırları aşan kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Bu kavram; Türklerin tarih boyunca yaşadığı, kültürlerini yeşerttiği ve eserler bıraktığı topraklarda varlığını sürdüren, ortak tarih, edebiyat, kültür, dil ve inanç bağıyla bir arada tutulan manevi birliktelik alanını ifade etmektedir (Özgül, 2022, s. 47). Doğuda Kadirgan Dağları'ndan batıda Ural Dağları ile Hazar Denizi'ne, kuzeyde Sibirya'dan güneyde Çin, Tibet, İran ve Anadolu'ya uzanan bu geniş coğrafya; dağılmış, parçalanmış ve siyasi sınırlarla birbirinden koparılmış olsa da ortak bir şiir geleneğinin izlerini taşımaktadır.

Bu geniş coğrafyada filizlenen ortak şiir geleneği, tarihsel süreç içinde zaman zaman kesintiye uğramıştır. Orta Asya'da Ali Şir Nevâyî'yle zirveye ulaşan Çağatay şiirinin ardından Orta Asya ile Anadolu arasındaki edebî ilişki büyük ölçüde kopmuş; siyasi sınırlar aynı zamanda kendiliğinden bir kültür sınırı oluşturmuştur (Okay, 2003, s. 11). On dokuzuncu yüzyılda Batılılaşma süreciyle birlikte bu kopuş daha da derinleşmiş; Anadolu merkezli Türk şiiri kendi tarihsel köklerinden ve Orta Asya şiir geleneğinden giderek uzaklaşmıştır.

İbrahim Terzioğlu'nun Türk dünyası şiirleri, bu tarihsel kopuşa karşı yazılmış bir yeniden bağlanma çabası olarak okunabilir. Terzioğlu, Türk dünyasını salt şiirsel bir hayal nesnesi olarak değil; soydan gelen bir aidiyet duygusu, bizzat yaşanmış bir deneyim ve içselleştirilmiş bir sorumluluk bilinciyle kaleme alan özgün bir şairdir. Kökleri Özbekistan topraklarına dayanan, annesi Nahçıvanlı bir aileden gelen şair; Türk cumhuriyetleriyle kurduğu fiili ilişkilerle, Türk kültür coğrafyasında gerçekleştirdiği ziyaretlerle ve bu uğurda üstlendiği görevlerle şiirinin zeminini doğrudan deneyim ve saha gözlemine dayalı biçimde oluşturmuştur (Alyılmaz, 2021, s. 252). Terzioğlu, Semerkant, Buhara, Hive ve Kokand başta olmak üzere Özbekistan'ın çeşitli bölgelerini ayrıntılı biçimde gezmiş, Azerbaycan'a ise yirmiden fazla seyahat gerçekleştirmiştir. Bu yönüyle Terzioğlu'nun şiiri, Türk dünyasını bir ütopya olarak değil; yaşanmış bir coğrafyanın poetik dile dönüşümü olarak temsil etmektedir.

Bu çalışmada İbrahim Terzioğlu'nun yedi şiir kitabında yer alan Türk dünyası temalı şiirler tematik bir yaklaşımla incelenmektedir. Şiirlerde belirgin biçimde öne çıkan coğrafi imgelem, tarihsel bellek ve medeniyet bilinci, kültürel süreklilik ve semboller sistemi ile dil birliği ve Türk dünyası özlemi temaları; şiirlerden alınan doğrudan örneklerle ele alınmakta ve Terzioğlu'nun Türk dünyası tasavvurunun poetik yansımaları ortaya konulmaktadır.

1. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve bir veri setinde tekrar eden örüntüleri, anlamları ve temaları belirlemeyi, sınıflandırmayı ve yorumlamayı amaçlayan sistematik bir yaklaşım olan tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Veri setini İbrahim Terzioğlu'nun yayımlanmış yedi şiir kitabı: *Yürek Nefesi* (1998), *Mavi Yıldız* (2004), *Bakırdan Tenler* (2006), *Bir Bulut Olsam* (2009), *Seher Yıldızı* (2010), *Kervancı* (2012) ve *Hüma Yağmurları* (2021) oluşturmaktadır. Şairin kimi şiirleri birden fazla kitapta yeniden yayımlandığından, atıf tutarlılığını sağlamak amacıyla her şiir için kronolojik olarak ilk yayımlandığı kitap kaynak olarak esas alınmıştır. Şiirler; coğrafi imgelem, tarihsel bellek ve medeniyet bilinci, kültürel süreklilik ve semboller sistemi ile dil birliği ve Türk dünyası özlemi olmak üzere dört temel tema altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada Jan Assmann'ın kültürel bellek kuramı, özellikle kökensel mit ve hatırlama figürleri kavramları, tarihsel ve sembolik düzeydeki temaların çözümlenmesinde kuramsal çerçeve olarak benimsenmiştir. Assmann'a göre kültürel bellek, bir topluluğun ortak kimliğini kuran ve kuşaktan kuşağa aktaran kökensel mitleri ile hatırlama figürlerini canlı tutan sembolik bir sistemdir; geçmiş bu sistem aracılığıyla salt tarihsel bir bilgi olarak değil, kolektif kimliği besleyen ve yeniden üreten bir anlam çerçevesi olarak değer kazanır (Assmann, 2015, s. 79). Terzioğlu'nun şiirlerinde tarihsel kişilikler, kültürel semboller ve coğrafi imgeler bu kuramsal perspektif içinde değerlendirildiğinde yalnızca lirik unsurlar olarak değil, kolektif belleğin şiirsel göstergeleri olarak anlam kazanmaktadır.

2. Türk Dünyası Şiirinin Yeni Türk Edebiyatındaki Yeri

Türk şiiri, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan köklü bir edebî geleneğin ürünüdür; bu gelenek ortak dil, tarih ve kültür bilinci etrafında varlığını sürdürmüştür. On üçüncü yüzyıla kadar tek bir yazı dilini paylaşan Türk boyları, Moğol istilasının Oğuz Türklerini Azerbaycan ve Anadolu'ya sürmesiyle yollarını ayırmış; bu topraklarda, Orta Asya geleneğinden beslenen ama zamanla kendi sesini bulan yeni bir yazı dili filizlenmiştir (Ercilasun, 2011, s. 32-33). Bu ayrışma zamanla derinleşmiş; on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Tanzimat'la başlayan sadeleşme hareketleri ve yirminci yüzyıl başında Genç Kalemler'le güçlenen yeni lisan hareketi, Anadolu merkezli edebî kanonu kendi iç dinamikleriyle yeniden biçimlendirirken Orta Asya Türk edebî dili geleneğiyle olan bağı daha da zayıflatmıştır (Ercilasun, 2011, s. 39-40).

Türk dünyası şiiri, salt ideolojik bir kategori olarak değil; ortak tarihin, sembollerin ve dil bilincinin şiirsel düzlemde dile geldiği kapsamlı bir edebî alan olarak ele alınabilir. Bu bağlamda Ahmet Bican Ercilasun, Karahanlı sahasından başlayıp Çağatay, Azerbaycan ve Anadolu sahalarına uzanan bu ortak edebî mirasın Yunus Emre'den Ali Şir Nevâyî'ye, Fuzûlî'den Bâbü'r Şah'a kadar geniş bir coğrafyada sürekliliğini koruduğunu ortaya koymaktadır (Ercilasun, 2011, s. 28-29). Ekrem Yaman ise bu ortaklığın yalnızca tarihsel bir miras olmakla kalmayıp Türk toplulukları arasındaki kaynaşmayı güçlendiren canlı bir bağ olduğunu vurgulayarak Mevlânâ, Yunus Emre, Ali Şir Nevâyî, Fuzûlî, Muhtumkulu, Reşat Nuri Güntekin ve Cengiz Aytmatov gibi farklı coğrafyalarda yetişmiş şahsiyetlerin aynı edebî köke dayandığını göstermektedir (Yaman, 2014, s. 5). Bu çerçevede Türk dünyası şiiri, yalnızca belirli bir coğrafyayı ya da siyasi ülküyü konu edinen bir tür değil; kolektif belleği canlı tutan ve kültürel sürekliliği pekiştiren bir şiirsel pratik olarak değerlendirilebilir.

İbrahim Terzioğlu, bu geleneği bilinçli biçimde sürdüren ve ona özgün bir ses katan şairlerden biridir. Şiirinde Türk dünyası, dışarıdan bakılan bir hayranlık nesnesi ya da idealize edilmiş bir ülke olarak değil; bizzat deneyimlenmiş, kültürel bağlarla örülmüş ve şiirin kurucu

unsuru hâline gelmiş bir gerçeklik olarak yer bulmaktadır. Özbekistan topraklarından gelen bir soyun mensubu olan, annesi Nahçıvanlı bir aileden doğan ve Türk cumhuriyetleriyle fiili ilişkiler içinde yaşamını sürdüren Terzioğlu; şiirinin zeminini doğrudan deneyim ve saha gözlemine dayalı biçimde oluşturmuştur (Alyılmaz, 2021, s. 252). Bu yönüyle onun Türk dünyası şiiri, kültürel belleği ve ortak kimliği bizzat yaşanmış bir deneyim zemininde şiirsel dile taşınması bakımından Yeni Türk Edebiyatı içinde ayrı bir yere sahiptir.

3. Terzioğlu'nun Şiirlerinde Türk Dünyası Tasavvuru

İbrahim Terzioğlu'nun Türk dünyası şiirleri dört temel eksen üzerinde şekillenmektedir: coğrafya, tarih, sembol ve dil. Şair önce bu geniş coğrafyayı somut yer adlarıyla dizelerine yerleştirmekte, ardından bu coğrafyayı tarihî kişiliklerle doldurarak bir medeniyet bilinci kurmaktadır. Bu bilinç zamanla kopuz, lale, kandil gibi kalıcı sembollere yerleşmekte; Türk dünyasının ortak diline duyulan özlemde ise en yoğun ifadesine ulaşmaktadır.

4. Coğrafi İmgelem

Terzioğlu'nun şiirlerinde coğrafya, soyut bir arka plan değil; adıyla, taşıyla, dağıyla ve nehriyle somut biçimde kurulan yaşanmış bir mekândır. Şair, Türk dünyasının birbirinden uzak noktalarını tek bir şiirsel zeminde birleştirerek coğrafyayı bir aidiyet alanına dönüştürür. "Bizim Destanımız" şiirinde bu coğrafi genişlik, Diyarbakır surlarından Erzurum'a, Ahlat'tan Kerkük'e uzanan somut bir hat olarak çizilir; ardından Altaylar'dan Tuna'ya dek yayılır:

Kerkük'ten bir ses verirse

Karayağız Türkenim

Gönlünde bir sızı duyar

Gagavuz der Türk benim (Terzioğlu, 2006, s. 13)

Bu dizelerde birbirinden binlerce kilometre uzak iki nokta, Kerkük ve Gagavuzya, aynı şiirsel zeminde buluşmaktadır. Ses ve sızı imgelerinin yan yana gelmesi, coğrafi mesafeyi şiirsel bir ortaklık zeminine dönüştürmekte; Terzioğlu bu dönüşümü "Bir Bulut Olsam" şiirinde tüm Türk dünyasını kaplayan bir yolculuğa taşımaktadır.

"Bir Bulut Olsam" şiirinde şair kendisini bir buluta dönüştürerek Türk dünyasını baştan sona dolaşır. Şiir boyunca tekrarlanan bu dize, coğrafi dolaşımı mümkün kılan temel araç hâline gelir:

Bir Bulut olsam

Tanrı Dağlarında

Uzansam taa... Urallara

Takılsam Semerkant'ta

Uluğ Beyin usturlabına (Terzioğlu, 2009, s. 30)

Bulut imgesi burada coğrafyayı yalnızca Türk dünyasıyla sınırlamaz; aynı şiirde Belh'ten Mekke'ye, Kudüs'e uzanan bir rotaya dönüşerek onu daha geniş bir manevi anlam çerçevesine bağlar. Terzioğlu'nun şiirlerinde coğrafya bu denli geniş bir ufka açılırken bir yandan da somut ve dokunulur kılınır; "Al Lale" şiirinde bu somutluk, bir çiçeğin göç imgesi aracılığıyla somutlaştığı görülmektedir.

"Al Lale" şiirinde bir çiçeğin göçü, Türk milletinin Altaylardan Anadolu'ya uzanan tarihsel yürüyüşünün imgesi hâline gelir:

Altay dağlarında

Boy veren al laleler

Anadolu yaylağına

Nasıl göçüp geldiler (Terzioğlu, 2009, s. 12)

Lalenin Altaylardan Konya'ya, Karaman'a uzanan yolculuğu, Türk milletinin kendi göç ve yerleşme tarihinin sembolik bir özetidir. Coğrafya burada bitki imgesi aracılığıyla somutlaşmakta; bir çiçeğin toprağa kök salması, bir milletin anavatanından yeni yurda uzanan tarihsel yürüyüşüyle örtüşmektedir. Terzioğlu bu coğrafi bağı yalnızca görsel imgelerle değil, işitsel ve bedensel bir deneyimle de kurar; "Anadolum" şiirinde rüzgâr, iki coğrafyayı birbirine taşıyan bir elçiye dönüşür:

Anadolum

Rüzgârın ne güzel

Eser tenime

İlgüt ilgüt

Getirir

Manasın namelerini

Atayurdumdan

Anadoluma (Terzioğlu, 2006, s. 101)

Orta Asya ile Anadolu, burada aynı rüzgârın sesinde buluşmaktadır. Manas destanının nameri Atayurdu'ndan Anadolu'ya taşınmakta; coğrafi uzaklık, kültürel sürekliliğin somut bir göstergesine dönüşmektedir. Terzioğlu aynı sürekliliği "Eski Konak" şiirinde bu kez mimari bir metaforla kurar.

"Eski Konak" şiirinde Türk dünyasının tamamı tek bir ev imgesiyle kavranır:

Beşiğin Doğu Türkistan

Cihanda yok böyle konak

Semer kant Buhara yolun

Bakü, Şeki sanma uzak (Terzioğlu, 2010, s. 78)

Türk dünyası burada tek bir evin farklı odaları gibi tasavvur edilmekte; Doğu Türkistan'dan Bakü'ye, Şam'dan Halep'e uzanan coğrafya, aynı "konağın" parçaları olarak sunulmaktadır. Siyasi sınırlarla birbirinden koparılmış bu topraklar şiirde tek bir çatı altında toplanır; ancak Terzioğlu bununla yetinmez, "Gezgin" şiirinde bu coğrafyayı somut nesneler ve bedensel deneyim aracılığıyla şiirsel dile taşımaktadır.

"Gezgin" şiirinde şair, bizzat yol alan bir özne olarak coğrafyayı baştan sona dolaşır:

Buhara'dan aldım kilim

Bilemezsin halim nedir

Fergana'dan al ipeğim

Alır yaralarım bağlar (Terzioğlu, 2010, s. 89)

Bu şiirde coğrafya uzaktan hayal edilen bir yer olmaktan çıkar; kilim ve ipek gibi nesnelerle bizzat yaşanan, elle tutulan bir mekâna dönüşür. Buhara'dan Fergana'ya, Hiva'dan Üveys Dağları'na uzanan bu gezginlik, şairin Türk dünyasıyla kurduğu doğrudan ilişkinin şiirsel bir yansıması olarak okunabilmektedir.

5. Tarihsel Bellek ve Medeniyet Bilinci

Terzioğlu'nun şiirlerinde tarihsel bellek, geçmişe yönelik salt bir geri dönüş arzusuna indirgenemez; kolektif kimliği ayakta tutan, kuşaklar arasındaki sürekliliği güvence altına alan ve bugünü geçmişin birikimi üzerine inşa eden etkin bir güç olarak belirir. Assmann'ın bir topluluğun kendini var eden kurucu anlarını ve figürlerini canlı tutma biçimi olarak tanımladığı kökensel mit kavramı (Assmann, 2015, s. 79), Terzioğlu'nun şiirlerinde Oğuzhan'dan Alparslan'a, Ahmed Yesevî'den Fatih Sultan Mehmed'e uzanan tarihsel kişilikler ve olaylar aracılığıyla somut bir şiirsel karşılık bulmaktadır.

"Bizim Destanımız" şiiri bu kurucu hafızanın en kapsamlı şiirsel ifadelerinden birini oluşturur. Şiirde tarih, kronolojik bir çizgide değil; Türk medeniyetinin farklı coğrafyalardaki izlerini tek bir şiirsel düzlemde bir araya getiren çoğul bir anlatı olarak kurulur:

Oğuzlar Domaniçte

Otağ kurdular

Memlukiler Mısır'da

Devlet buldular (Terzioğlu, 2006, s. 15)

Domaniç'ten Mısır'a, Bosna'dan Otranto'ya uzanan bu tarihsel panorama, farklı coğrafyalarda kurulan Türk devletlerini tek bir medeniyetin halkası olarak sunar. Şiir boyunca Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türkçe fermanı, Pir Sultan Abdal'ın sazı ve Mevlânâ'nın bakışı da bu hafızanın parçaları olarak yer alır; söz konusu kişilikler, ortak geçmişi temsil eden ve onu kuşaktan kuşağa ileten simgesel figürler olarak öne çıkar (Terzioğlu, 2006, s. 15-16; Assmann, 2015, s. 46-50).

"Kandiller" şiirinde ise tarihsel hafıza, bir arayış imgesi etrafında örülür. Şair kandili arar; ancak aradığı, gerçek bir mekândan çok, geçmişin derinliklerindeki kültürel mirastır:

Kandilleri arıyorum

Nevâyî'nin Türkçesinde

Molla Cami'nin dilinde

Baykara'nın çizgisinde (Terzioğlu, 2010, s. 110)

Nevâyî, Molla Cami ve Hüseyin Baykara bu dizelerde yalnızca birer tarihsel isim olarak geçmez; Türk-İslam medeniyetinin birikimini taşıyan simgesel kişilikler olarak yer alır. Şiir boyunca bu isimler Yesevî'nin hikmetinden Alparslan'ın mezar taşına, Fatih'in özünden Nene Hatun'un yüzüne dek genişler; her isim, kültürel belleğin farklı bir katmanını temsil eden simgesel bir figür olarak işlev görmektedir (Terzioğlu, 2010, s. 109-111).

"Güneşi Kovalayan Millet" şiirinde ise tarihsel bellek, bir uygarlık okumasına dönüşür. Şair, Türk milletinin tarih boyunca adaleti, medeniyeti ve insanlık onurunu simgeleyen güneşi kovalayan bir millet olduğunu anlatır:

Tanrı dağlarında

Bir fecir saati

Gözetliyordu gözetçi

Güneşin doğuşunu (Terzioğlu, 2009, s. 75)

Bu güneş kovalama imgesi şiir boyunca somut tarihsel anlarla desteklenir: Saltuk Buğra Han'ın İslam medeniyetiyle buluşmasından Konya'da Mevlânâ güneşiyle gül bahçesi kurmaya, Fatih ile İstanbul'un fethine uzanan geniş bir tarihsel yelpaze açılır. Şiirde tarihî olaylar yalnızca bir başarı anlatısı olarak değil, kolektif bir sorumluluk zemini olarak da işlevselleşmektedir.

6. Kültürel Süreklilik ve Semboller Sistemi

Terzioğlu'nun şiirlerinde kültürel süreklilik, tarihsel anlatının ötesine geçerek nesnel bir dile kavuşur. Şair bu sürekliliği soyut kavramlar yerine yüzyıllar boyunca anlam yüklenen somut nesneler aracılığıyla kurar; bu nesneler, farklı dönemler ve coğrafyalar arasında anlamsal bağlar kurmaktadır.

"Altın Kopuz" şiirinde kopuz, bir çalgı aletinin çok ötesine geçer; Türk dünyasının uzak topraklarına selam taşıyan, kolektif aidiyeti ve ortak kültürel mirası temsil eden bir simgeye dönüşmektedir:

Uzak

Kalma kardaşından

Ata

Bir ulu soyundan

Var git

O'na selam söyle

Kopuz

Çalar bin nameyle

Türkler

Duyar uzak ilde (Terzioğlu, 2010, s. 19)

Kopuz burada coğrafi mesafeyi aşan bir ses olarak belirir. Bin nameyle çalması, bu sesin tek bir ezgiyle değil, ortak kültürel birikimi çağrıştıran çoğul bir sesle yükseldiğini göstermektedir.

"Al Lale" şiirinde ise lale, Altaylardan Anadolu'ya uzanan göç yolculuğunu simgelerken aynı zamanda Türk kültür sanatının mührüne dönüşür:

Altaylardan Tuna'ya

At koşturdu al lale

Türk kültür sanatına

Mühür oldu al lale (Terzioğlu, 2009, s. 12)

Lale bu dizelerde doğal bir nesne olmaktan çıkar; Divriği'den İznik çinisine, Selimiye'den Viyana önlerindeki otağa dek pek çok eser üzerinde iz bırakan ve bu izler aracılığıyla kültürel sürekliliği mühürleyen bir simgeye dönüşür.

7. Dil Birliğı ve Türk Dünyası Özlemi

Dil, kültürel kimliğin en temel taşıyıcılarından biri olarak ortak deneyimi ve ortak hafızayı kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Terzioğlu Türkçeyi şiirinin merkezine yerleştirir; onu hem Türk dünyasına duyulan aidiyetin şiirsel ifadesi hem de Türk dünyasını kültürel bir süreklilik zeminine oturtan birlik söylemi olarak işler.

"Azerbaycan" şiirinde bu çağrı, dilin kendisine adanmış bir kurban ifadesiyle açılır: "Varam gidem / Azerbaycan iline / Kurban olam / Şirin Türkçe diline" (Terzioğlu, 2010, s. 32). Bu dizelerde dil ile coğrafyanın şiirsel bir örtüşme içinde sunulduğu görülmektedir; Azerbaycan'a varmak ile Türkçeye kurban olmak, şair için aynı özlemin iki farklı yansımasıdır. Şiir boyunca Karabağ bülbülünden Bakü'nün gülüne, Şirvanşah Sarayı'ndan Şeki Han sarayına uzanan imgeler, bu dil özleminin coğrafi zeminini çizer.

"Özledim" şiirinde dil özlemi, daha kapsamlı bir Türk dünyası özlemiyle kaynaşır:

Ah çekmişem

Semerkant semasına

Yaş dökmüşem

Buhara'nın taşına

Gül ekmişem

Karabağ toprağına (Terzioğlu, 2004, s. 67)

Özlem burada soyut bir duygu olarak kalmaz; Semerkant, Buhara ve Karabağ gibi somut coğrafyalara ah çekmek, gözyaşı dökmek ve gül ekmek biçiminde cisimleşir. Şiirin sonundaki "And içmişem / Türkün öz Başbuğına" dizeleriyle bu özlem bir sadakat yeminine dönüşür; dil birliğı ve Türk dünyası teması, şairin poetik söyleminin belirleyici eksenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, İbrahim Terzioğlu'nun Türk dünyası şiirinin coğrafi imgelem, tarihsel bellek ve medeniyet bilinci, kültürel süreklilik ve semboller sistemi ile dil birliğı ve Türk dünyası özlemi olmak üzere dört temel eksen etrafında biçimlendiğini göstermektedir. Bu dört eksen birbirinden kopuk temalar olarak değil, birbirini besleyen ve tamamlayan anlam katmanları olarak bir arada işler. Coğrafi imgelem, Türk dünyasını somut bir mekânsal zemine oturturken tarihsel bellek bu zemini kurucu kişiliklerle ve olaylarla doldurur; kültürel semboller söz konusu birikimi görünür ve kalıcı kılarken dil özlemi tüm bu katmanları ortak bir kimlik bilincinde buluşturur.

Dil, Terzioğlu'nun şiirlerinde bir iletişim aracının ötesinde, kültürel aidiyetin en temel göstergesi ve Türk dünyasını bir arada tutan bağ olarak yer alır. Türkçe, şairin dizelerinde ortak geçmişi ve kolektif kimliğı şiirsel düzeyde pekiştiren bir değer olarak öne çıkmakta; bu yönüyle Terzioğlu'nun şiirini Türk dünyası temalı diğer örneklerden ayıran temel özelliğı de ortaya koymaktadır: şair bu coğrafyayı bir özlem nesnesi olarak değil, bizzat yaşanmış ve içselleştirilmiş bir gerçeklik olarak şiirleştirmektedir.

Bu çalışma, İbrahim Terzioğlu'nun Türk dünyası temalı şiirlerini yedi kitap ekseninde tematik bir bakışla değerlendirmesi bakımından alana katkı sunmaktadır. Elde edilen bulgular, şairin Türk dünyasını yalnızca tarihsel ve kültürel bir miras olarak değil, yaşanmış coğrafya,

ortak bellek ve dil bilinci düzleminde yeniden anlamlandırdığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, çağdaş Türk şiirinde Türk dünyası temasına ilişkin araştırmalar için karşılaştırmalı araştırmalara kaynak oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Kaynaklar

- Alyılmaz, C. (2021). Türk dünyası sevdalısı, araştırmacı, yazar, şair İbrahim Terzioğlu ve "Hüma Yağmurları". *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 2(3), 250-291. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.61>
- Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek: eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik* (çev. A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2011). *Türk Dünyası üzerine incelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okay, M. O. (2003). Orta Asya'dan Akdeniz kıyılarına Türkçe'nin şiir serüveni. *Hece*, 5(53/54/55), 10-18.
- Özgül, O. (2022). Türk dünyası geçmişi, bugünü ve gelecek. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 5(27), 47-58. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiz/issue/77675>
- Terzioğlu, İ. (1998). *Yürek nefesi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Terzioğlu, İ. (2004). *Mavi yıldız* (3. bs.). Ankara: Nil Yayınları.
- Terzioğlu, İ. (2006). *Bakırdan tenler*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Terzioğlu, İ. (2009). *Bir bulut olsam*. Ankara: Ark Yayınları.
- Terzioğlu, İ. (2010). *Seher yıldızı*. Ankara: Ark Yayınları.
- Terzioğlu, İ. (2012). *Kervancı*. Ankara: Elik Yayınları.
- Terzioğlu, İ. (2021). *Hüma yağmurları*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Yaman, E. (2014). *Türk Dünyası ortak edebiyatı* (3. bs.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Extended Abstract

Turkish poetry is a product of a deep-rooted tradition stretching from Central Asia to Anatolia. Within this tradition, the geography of the Turkic world appears not merely as a physical space but as a universe of meaning in which a shared history, culture, and sense of identity are carried into poetic language. However, the cultural ruptures brought about by political borders have at times disrupted the continuity of this tradition. The literary bond between Central Asia and Anatolia was largely severed following the peak of Chagatai poetry with Ali Shir Nava'i, and the Westernization movements of the nineteenth century further widened this gap. İbrahim Terzioğlu is one of the distinctive poets in contemporary Turkish literature who seeks to reconnect with this severed tradition, approaching the Turkic world not as an imagined ideal but as a lived, internalized, and ancestrally inherited sense of belonging.

This study examines the Turkic world-themed poems in Terzioğlu's seven poetry collections: *Yürek Nefesi* (1998), *Mavi Yıldız* (2004), *Bakırdan Tenler* (2006), *Bir Bulut Olsam* (2009), *Seher Yıldızı* (2010), *Kervancı* (2012), and *Hüma Yağmurları* (2021), through a thematic analytical approach. Since some poems appear in more than one collection, the chronologically first publication is used as the primary reference source. The thematic framework draws on Jan Assmann's theory of cultural memory, particularly his concepts of 'founding myth' and 'figures of

memory,' which provide a theoretical lens for understanding how historical figures and cultural symbols serve as bearers of collective identity in Terzioğlu's poetry.

The analysis identifies four principal thematic axes. The first is geographical imagination. In Terzioğlu's poems, geography is not an abstract setting but a lived and tangible space, rendered through proper nouns, mountains, rivers, and historical sites. "Bizim Destanımız" traces a vast arc from Diyarbakır to Kerkük and from the Altai to the Danube. "Bir Bulut Olsam" transforms the speaker into a cloud traveling from the Tian Shan Mountains to Samarkand, reaching as far as Mecca and Jerusalem. "Al Lale" narrates the migration of a flower from the Altai to Anatolia as a symbol of the historical journey of the Turkic people. "Anadolum" connects Central Asia and Anatolia through the wind, which carries the melodies of the Manas epic from the ancestral homeland. "Eski Konak" presents the entire Turkic world as a single house, with rooms stretching from Eastern Turkestan to Baku. "Gezgin" depicts the poet as a traveler who physically handles the objects of the Turkic world, handling kilims from Bukhara and silk from Fergana, turning geography from a space of longing into one of direct, embodied experience.

The second axis is historical memory and civilizational consciousness. History in Terzioğlu's poetry goes beyond nostalgic retrospection; it functions as a dynamic force that sustains collective identity across generations. Drawing on Assmann's concept of the founding myth, "Bizim Destanımız" reconstructs the foundational moments of Turkic civilization, from the Oghuz Turks at Domaniç to the Mamluks in Egypt, from Pir Sultan Abdal's saz to the gaze of Rumi, as living elements of shared memory. "Kandiller" presents a series of figures of memory: Nava'i, Molla Jami, Husayn Baykara, Alparslan, Fatih Sultan Mehmed, and Nene Hatun, each a bearer of a different layer of civilizational heritage. "Güneşi Kovalayan Millet" reframes historical memory as a civilizational vision, portraying the Turkic nation as one that has long pursued justice, enlightenment, and human dignity, represented by the metaphor of the sun.

The third axis is cultural continuity and symbolic systems. Terzioğlu encodes cultural continuity not through abstraction but through historically charged objects. In "Altın Kopuz," the kopuz, the traditional Turkic instrument, becomes a symbol of brotherhood and shared ancestry, carrying greetings across vast distances with a thousand melodies. In "Al Lale," the red tulip evolves from a natural object into a cultural seal, leaving its mark on the stone carvings of Divriği, the tiles of İznik, the arches of the Selimiye, and the military tent before Vienna.

The fourth axis is linguistic unity and longing for the Turkic world. In "Azerbaycan," traveling to Azerbaijan and offering oneself as a sacrifice to the Turkish language are two expressions of the same longing. "Özledim" deepens this theme through physical gestures such as weeping over the stones of Bukhara and planting roses in the soil of Karabagh, and closes with a pledge of allegiance to the Turkic ideal, making linguistic unity the very foundation of the poet's identity.

The findings of this study show that Terzioğlu's Turkic world poetry is shaped around four thematic axes that do not operate in isolation but as mutually reinforcing layers of meaning. What sets Terzioğlu apart from other poets who have addressed Turkic themes is the quality of lived experience that underlies his work: his poetry does not express an idealized longing for a distant world but reflects a deeply personal and ancestrally rooted sense of belonging, shaped by direct engagement with the peoples, places, and cultures of the Turkic world. It is hoped that this study will contribute to the growing body of scholarship on Turkic world themes in contemporary Turkish literature and serve as a basis for future comparative research in this field.

